

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за придобиване на образователната
и научна степен „доктор“

Рецензент: проф. д-р Марияна Върбанова Божинова, научна специалност Икономика и управление (търговия)

Автор на дисертационния труд: Марина Димитар Грубор, задочен докторант към катедра „Индустриален бизнес и предприемачество“ при СА „Д. А. Ценов“ - Свищов

Тема на дисертационния труд: „Предприемачеството като стратегия за развитие в Република Сърбия“

Представеният за оценка дисертационен труд е предназначен за обсъждане от Научно жури, определено със Заповед № 492/06.07.2020 г. на Ректора на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на Марина Грубор на тема „Предприемачеството като стратегия за развитие в Република Сърбия“ представлява логическо и задълбочено изследване, което се състои от 209 страници основен текст, подкрепени с графичен и табличен материал.

В структурно отношение дисертационният труд се отличава с класическа структура, съставена от увод, три глави, заключение, списък на използваната литература и 4 бр. приложения. Изследването е нагледно илюстрирано посредством 24 таблици и 5 фигури.

При разработване на отделните глави докторантката е проучила 101 литературни източника на кирилица и латиница, и 11 електронни източника.

Основната цел на дисертационния труд е чрез разработване на подходящ методически инструментариум да се изследва ролята и значението на предприемаческото обучение за развитието на компетентности, необходими на мениджърите за ефективно управление на бизнес компаниите. За постигане на целта са формулирани пет научни задачи, които кореспондират с поставената цел на изследването. Считам, че докторант

Марина Грубор в значителна степен постига основната си изследователска цел и решава поставените изследователски задачи. На тази база тя доказва изследователската си теза и формулираните четири хипотези.

Обект на изследване са 50 мениджъри и предприемачи от малки и средни предприятия (МСП) в Република Сърбия.

Предмет на изследването е развитието на предприемаческите компетенции на мениджърите чрез прилагане на предприемаческо обучение с цел повишаване качеството на тяхната работа.

При разработването на дисертационния труд е използван набор от научноизследователски *подходи и методи*: факторен анализ, метод на сравнителния анализ, статистически методи, метод на индукцията и дедукцията, анкетен метод, които в увода не са ясно очертани.

Не са отразени ограничителни условия на изследването. Използваните литературни източници добросъвестно са посочени.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Преценката ми като рецензент е, че *темата* на дисертационния труд в достатъчна степен отразява нейната актуалност, тъй като предприемачеството като стратегия за развитие е изключително важно за всяка икономика и държава. Необходимостта от формиране на съвременни, напредничави знания, умения и компетенции у предприемачите и мениджърите е безспорна за успешното прилагане на предприемаческата стратегия. Дисертационният труд анализира именно ролята и значението на предприемаческото обучение за развитието на компетентности, необходими на мениджърите за ефективно управление на предприятията.

Проведеното научно изследване на материята е важно както за теорията, така и за бизнеса. Авторът, в значителна степен, успява да обхване спецификата и проблемите на предприемаческото обучение, неговите модели на развитие, както и факторите, влияещи върху него.

Добре познатата и всеизвестна на пръв поглед информация като цяло създава усещане за достатъчна степен на разработеност. От тази позиция проличава авторовото виждане за актуалността на проблематиката от гледна точка на спецификата и трудностите за разработване на подходящ методически инструментариум за постигане целите на изследването.

Авторът, като цяло, демонстрира стремеж към критичен анализ на научни съждения и придвижане към научен стил на изложението.

Структурирането и съдържанието на изследването е логично и последователно.

Така построено изложението отговаря на основните качествени изисквания за оценяване: оригиналност на изследването; висока степен на задълбоченост на разработваната проблематика; методическа издържаност и стилово умение на автора за постигане на целта на изследването, чрез използване на подходящи аналитични инструменти и изразни средства.

Първа глава (с. 9-116) има теоретичен и постановъчен характер. Тя е фундамент за направеното изследване в следващите глави на дисертацията. Тази глава е структурирана от три точки, в които последователно се изясняват: съдържателната характеристика на предприемачеството; организацията и нейното значение в предприемачески контекст – процесът на организационно развитие, промените и новите ментални модели; организационното обучение; предприемаческото обучение като база за стратегическо развитие – експериментални и еволовационни модели на обучение, фактори, влияещи върху предприемаческото обучение, развитие на предприемачески компетентности и развитие на компетентности чрез предприемаческо обучение и изясняване на предприемаческата идентичност. Направен е литературен обзор на становища на чуждестранни и български автори за същността на предприемачеството и предприемаческото обучение.

Втора глава (с. 117-153) е посветена на методологията на изследването. В структурно отношение главата е разделена на четири части. Първата поставя акцент върху проблемно-предметната рамка на изследването, като логично в нея се разискват целите и задачите на изследването. Втората част проследява операционализацията на проблемно-предметната рамка. В третата част са представени тезата и хипотезите на изследването, а в четвъртата – инструментариумът на изследването. Ясно са очертани личните предприемачески характеристики и разграничението между предприемач и мениджър. Избран е анкетен метод на изследване на мениджъри и предприемачи. Паралелно се използват количествени и качествени данни и техники за анализ, за да се избистри авторовата концепция за предприемачески компетенции, необходима в работата на мениджърите.

Трета глава (с. 154-201) акцентира върху апробиране на методическия инструментариум и анализа на данните от изследването. Анкетното проучване е проведено сред 50 мениджъри и предприемачи на микро-, малки и средни предприятия в Р Сърбия. Направен е количествен и качествен анализ на данните. Последователно се анализират: разликите между

мениджъри и предприемачи по отношение на уменията за идентифициране на възможностите и се представя корелацията между уменията на мениджърите за идентифициране на възможностите и предприемаческата ефективност; разликите между мениджъри и предприемачи по отношение на инновационните умения и корелацията между инновационните умения на мениджърите и предприемаческата ефективност; разликите между мениджъри и предприемачи по отношение на лидерските умения и уменията за поемане на риск и корелацията между уменията на мениджърите за поемане на риск и предприемаческата ефективност. В края на главата се прави интерпретация на хипотезите.

Предложеният за убедителност и доказателства сила на анализа илюстративен материал като цяло подпомага по-задълбоченото вникване в дискутираната проблематика.

Използваният от докторантката стил отговаря на изискванията за написване на дисертационен труд.

Авторефератът отразява коректно основни моменти и цялостното съдържание на дисертационния труд. Изведените в автореферата научни и научно-приложни приноси отговарят в достатъчна степен на действителните приносни моменти в дисертационния труд и са лично дело на докторантката.

Публикациите по дисертацията са 5, от които 2 - самостоятелни. Общийят брой точки, които формират тези публикации е 31,66 и отговаря на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС «доктор».

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Основните достойнства на дисертационния труд могат да се очертаят в следните насоки:

Първо, обогатяване на съществуващите знания за предприемаческото обучение и неговото значение за придобиване на предприемачески компетенции у мениджърите, чрез разглеждане, обобщаване и критичен анализ на основни теоретични постановки на редица чуждестранни и български автори.

Второ, предложен е изследователски модел за развитие на предприемачески умения у мениджърите чрез провеждане на предприемаческо обучение.

Трето, въз основа на разработен от автора методически инструментариум е изследвана корелацията между различните умения (за

идентифициране на възможностите, иновативни умения, лидерски умения, умения за поемане на риск) и предприемаческата ефективност.

Четвърто, направени са изводи относно необходимостта от предприемаческо обучение за формиране на предприемачески умения у мениджърите.

В обобщение, приносните моменти в дисертационния труд са свързани с обогатяване на съществуващите знания, възможностите за приложение на научните постижения в практиката и нейното усъвършенстване.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

По научната разработка бих могла да маркирам някои основни критични бележки, препоръки и въпроси към докторантката, а именно:

1. Считам, че заглавието на дисертационния труд е твърде общо и не отразява точно направеното изследване. При това заглавие би следвало да се поставят ограничителни условия на изследването.
2. Препоръчително е докторантката да откроява в по-висока степен своята позиция по дискутираната тема, на основата на критичен анализ на становищата на редица автори.
3. Структурата на разработката не е добре балансирана, като първа глава съдържа някои излишни дескриптивни части, които «раздуват» обема ѝ.
4. Дисертационният труд би спечелил, ако всяка глава завършва с обобщения и изводи.

Разискваната в дисертационния труд проблематика, поражда някои въпроси. Бих желала докторантката да отговори на следния:

1. Вашето анкетно проучване е направено сред предприемачи и мениджъри в микро-, малки и средни предприятия в Р Сърбия. Разликите в ресурсите, управлението, производствения и пазарния потенциал, и т.н. между отделните групи предприятия са съществени. Съществуват ли различия и в отговорите на предприемачите/мениджърите от различните размерни групи относно нуждата от предприемаческо обучение и каква е тя?

Въпреки посочените бележки и препоръки, дисертационният труд има завършен вид и притежава достойнства за такъв род изследване.

V. Обобщено заключение и становище

Рецензираният дисертационен труд представлява добросъвестно осъществено, оригинално и мащабно научно-приложно изследване в област със значима актуалност в съвременните условия. Това ми дава основание да дам **положителна оценка** на дисертационния труд и да предложа на уважаемото Научно жури да присъди на *Марина Димитар Грубор* образователната и научна степен „*доктор*“ по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“.

20.08.2020 г.

Рецензент:

гр. Свищов

(проф.^{д-р} М. Божинова)